

ANH NGUYỄN TRUNG HIẾU MỘT CON NGƯỜI ĐÁNG KÍNH

■ GS.TS.NGND. Trần Đình Sử^(*)

nhiều khi anh cười đùa hóm hỉnh, có khi người khác chưa kịp hiểu anh thì anh đã đi qua chỗ khác. Anh Nguyễn Trung Hiếu là người không giao tiếp rộng trong khoa, nhưng về khoa học anh là người có tầm bao quát, quan tâm nhiều mặt của sinh hoạt học thuật của khoa.

Anh tốt nghiệp khóa 1961, và được giữ lại làm giảng viên bộ môn văn học nước ngoài, phụ trách văn học Pháp. Khi tôi về khoa Văn năm 1966 thì anh Trần Duy Châu phụ trách trưởng bộ môn ấy. Hai anh đều giỏi tiếng Pháp, nhưng hình như không chịu nhau. Anh Hiếu đọc sách nhiều, nhưng giảng dạy hơi khó hiểu, nghe nói “bị sinh viên kêu” về chuyện đó. Diễn đạt khó hiểu được xem là một đặc điểm trong phong cách của anh. Còn nhớ hồi ấy thủ tướng Phạm Văn Đồng có lần phát biểu về đổi mới phương pháp dạy văn, gây chú ý cho nhiều giảng viên. Anh Hiếu có viết một tài liệu dài, hàng chục trang viết tay về phương pháp dạy văn, và anh đã gửi tài liệu ấy cho thủ tướng. Thủ tướng đã đọc và trả lời cho anh ngắn gọn trên cái các vidít. Mọi người thấy anh chia các vidít cho xem lời khen và chữ kí của thủ tướng. Thủ tướng khích lệ anh nghiên cứu tiếp về phương pháp dạy văn, đồng thời khuyên anh nên viết ngắn gọn dễ hiểu. Tôi nghĩ, hồi đầu những năm 60 dạy văn học phương Tây không tránh khỏi phải đụng chạm tới mấy thứ triết lí rất đau đầu như chủ nghĩa cấu trúc, chủ nghĩa hiện sinh, do chưa có nhiều tài liệu tham khảo, đọc chưa quen, chưa vỡ chữ, nói khó hiểu là chuyện tất nhiên rồi. Phải là người rất có chí thì mới theo dõi chúng.

Trong những khuôn mặt thân quý của khoa văn trường Đại học sư phạm Vinh một thời đáng nhớ của tôi, bao giờ cũng nổi lên gương mặt của anh Nguyễn Trung Hiếu. Nhìn bề ngoài anh có vẻ là người lập dị. Khi nào cũng quần áo đại cán chỉnh tề, gài kín cúc cổ, đầu chải bóng mượt, chân bao giờ cũng đi giày da bít tất đủ bộ, bất kể là mùa hạ hay mùa đông. Anh có làn da xanh tái, nghiêm nghị, ít nói, người ta tưởng như khó gần, nhưng cũng

^(*) Nguyên CBGD Khoa Văn - Trường Đại học Sư phạm Vinh

Sau đó anh chuyển từ bộ môn văn học phương Tây sang bộ môn văn học Việt Nam phụ trách dạy văn học cận đại, nghiên cứu văn thơ Nguyễn Xuân Ôn, Nguyễn Đình Chiểu, Nguyễn Khuyến. Điều thú vị là từ khi chuyển sang vùng văn học cận đại thì anh giảng dạy đã lên tay và trở nên đình đám, chẳng những được sinh viên yêu thích, mà có nhiều bài viết sâu sắc được công bố trên báo chí trung ương và in vào các tập chuyên đề, nhất là bài viết về *Cái nghĩa của Nguyễn Đình Chiểu và tâm lòng ý chí Việt Nam*, được nhiều người tán thưởng. Được thế là do anh không bằng lòng với việc trình bày, mô tả giản đơn sự việc, mà còn đi sâu tìm hiểu chiều sâu học thuật, tư tưởng của vấn đề. Anh Nguyễn Trung Hiếu là một trong những người thích nghiên cứu chiều sâu lí thuyết của văn học, thích khái quát lí thuyết, thích triết lí. Tôi nghĩ tư tưởng triết lí của anh đã bắt gặp những vấn đề của văn học dân tộc.

Đối với lớp trẻ chúng tôi, thua anh chừng 15 tuổi, anh cũng là người quan tâm và công bằng. Khi tôi mới về khoa, với tác phong thích phát biểu ý kiến riêng, có ý kiến đã cho tôi là người tự kiêu, tự phụ. Một anh trong cấp ủy đã nói với tôi, rằng, nếu khắc phục bệnh tự kiêu thì hoàn toàn xứng đáng được kết nạp vào đảng. Một lần trong một hội thảo khoa học nhỏ, tôi đăng kí một báo cáo về truyện Kiều. Sau những ngày kỉ niệm 200 năm Nguyễn Du, phong khí nghiên cứu chủ nghĩa hiện thực Nguyễn Du rất thịnh. Tôi cũng bị nhiễm. Ở nhà suy nghĩ thấy lập luận của mình cũng có lí, song khi sắp ra báo cáo, tôi bỗng thấy nó thiếu sức thuyết phục, tôi hoàn toàn thiếu tự tin. Tôi cầm bài viết trên tay mà run lẩy bẩy như cây sậy, phải gắng lắm mới nói xong ý tưởng của mình. Mọi cử chỉ của tôi hôm ấy không qua được mắt của anh Nguyễn Trung Hiếu, người ngồi ở cuối phòng họp. Hôm sau gặp nhau trên đường ra nhà ăn của khoa, anh bảo tôi: “Tôi thấy ông run mà tôi mừng. Anh là người biết sợ khoa học, biết chỗ yếu của mình, thì anh sẽ tiến bộ”. Câu nói rất hiểu người của anh gây ấn tượng rất sâu đối với tôi, nó vừa là phê bình, mà cũng là khích lệ. Một lần khác, khi cuốn *Thuật ngữ nghiên cứu văn học* của Khoa được in ra lần đầu, trong tên tác giả ngoài bìa có nhiều tên mà không có tên của tôi, mà trên thực tế, tôi là người nêu ý tưởng làm sách, người viết thử nhiều mục từ để anh Lê Bá Hán thấy có khả năng làm được để quyết định làm. Hôm ấy tôi còn trẻ, cho nên phản ứng lại rất gay gắt, một số anh không muốn tôi làm to chuyện, nhưng anh Nguyễn Trung Hiếu đã không tán thành thái độ phân biệt

đối xử ấy, đề nghị ghi đầy đủ tên tác giả. Tôi thấy anh là người có thái độ công bằng, biết thế, tôi cũng không làm to chuyện nữa. Sau đấy sách in có đủ cả tên mọi người.

Sau khi du học ở Liên Xô về, đầu những năm 80 thế kỉ trước, tôi có trở lại trường Vinh, có ghé thăm anh, được biết anh giỏi nghề tử vi. Anh bảo ông gửi cho tôi ngày giờ tháng năm sinh của hai đứa con ông, tôi sẽ xem kĩ hậu vận cho các cháu. Tôi biết đấy là lòng quan tâm của anh, nhưng không muốn phiền anh lúc đang khó khăn, vâng dạ rồi thôi. Khoảng năm 83, 84 gì đó, anh có gửi cho tôi cuốn sách *Về tính hệ thống của văn học*, nhờ tôi đọc và viết giới thiệu. Sách khổ lớn, giấy đen mà chữ in quá dày đặc, lỗi in phải dính chính mấy trang quá nhiều. Muốn đọc được phải sửa, nhưng chữ in quá chặt, không biết chen bút vào đâu. Tôi đọc qua, thấy có những suy nghĩ mới, nhưng tôi hồi ấy đang ở trong bộn bề công việc nghiên cứu sau bao năm được đi học, rồi cũng không viết giới thiệu được. Tôi nghĩ đó là một công trình lí thuyết, kết hợp những nguyên lí lí thuyết hiện đại với những hiện tượng văn học tiêu biểu của văn học Việt Nam cả cổ chí kim, nếu biên tập lại, đem in chắc sẽ bổ ích cho các nhà nghiên cứu hôm nay để hiểu không chỉ một chặng đường nghiên cứu đầy gian khó, vẫn đang còn nguyên tính hiện đại, mà còn tìm thấy những gợi ý quý báu từ di sản của người đi trước.

Về sau tôi còn đọc thêm một số bài anh in trên tạp chí *Nghiên cứu văn học* về phản ánh luận, về đổi mới, về văn hóa, về *Truyện Kiều*, cảm phục về một người có tầm suy nghĩ những vấn đề lớn của văn học và đất nước. Khi anh mất, anh Nguyễn Xuân Đức gọi điện cho tôi, yêu cầu đăng kí báo tang trên đài truyền hình, tôi đã làm được việc đó trong một ngày Hà Nội mưa gió. Anh Nguyễn Trung Hiếu là hình ảnh đáng kính trong tâm trí tôi./.